

Uluslararası Hukukta Savaş ve Barış¹

Funda Keskin Ata, Ankara Üniversitesi SBF, e-posta:
keskin@politics.ankara.edu.tr

Giriş

Savaş ve barış kavramları, uluslararası hukukun kurucusu kabul edilen Hugo Grotius'un 1625'te yayınladığı *De Jure Belli ac Pacis*² adını taşıyan kitabını yayımlamasıyla birlikte alanın başta gelen konularından olmuştur. Kitabın isminde savaşla birlikte barış kavramının da yer almasına karşın, Grotius barışı ayrıca tanımlama yoluna gitmemiş, çalışmasını tamamen savaş kavramına adanmıştır. Üç kitaba ayırdığı eserinde, ilk önce savaş kavramını tanımlayıp savaşın kimi durumlarda meşru olduğunu ileri sürmektedir; ikinci kitapta meşru savunma, çığnenen bir hakkın korunması ve ceza olmak üzere savaşa başvurmak için üç haklı neden tanımlamaktadır; üçüncü kitapta da savaş sırasında uyulması gereken kuralları açıklamaktadır.

Bu eser ve sergilediği savaş anlayışı, yüzyıllar boyunca savaş konusunda yapılan çalışmaların en temel tartışma noktalarını da ortaya koymaktadır. Grotius'a göre savaş, tarafların ilişkilerinin içinde olduğu bir hukuksal durumdur. Buna karşı en önemli itiraz, başını Oppenheim'in çektiği ve savaşı bir çatışmanın varlığına göre tanımlayan akımdan gelmiştir. Grotius, haklı gerekçelere dayansa bile savaşın ilan edilmesi gerektiğini de ileri sürmüştür ki, savaş kavramına ilişkin olarak zaman içinde ortaya çıkan iki yaklaşım arasındaki görüş farklılıklarından biri de buna ilişkindir.

Grotius savaşın haklı bir nedeni olması gerektiğini savunmuş, bunun için de üç neden tanımlamıştır. Bunlardan meşru savunma gerekçesi, halen devletlerin tek-tarafli olarak kuvvet kullanmaya başvurmasının hukuka uygun olan en önemli gerekçesidir. İkinci ve üçüncü gerekçeler ise savaşı hukuku uygulamanın ve çığneyen tarafı cezalandırmanın bir aracı olarak ortaya koymaktadır (Brierly, 1966: 455). Bu niteliğiyle savaş, bir hukuku uygulama ve yaptırım yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gerekçeler, günümüzde BM Antlaşması madde 2/4 gereği kuvvet kullanma yasağı kapsamında.

Savaşın tanımlanması konusu, bu başlangıçtan sonra doğal olarak çok önemli bir konu haline aldı. Yukarıda sözü edilen iki yaklaşım çerçevesinde çeşitli tanımlar ileri sürüldü. Ama sonunda gelinen nokta, devletlerin çıkarlarının gerektirdiği her durumda savaşa başvurabilmesinin egemenlikten doğan bir hak olduğu oldu. Ancak bir savaş durumuna bağlanan sonuç ve etkilerin çok kapsamlı olması nedeniyle, devletler özellikle 17. yüzyıldan itibaren kuvvete başvursalar

bile bunu savaş olarak adlandırmamaya başladılar. Böylece, savaş ile savaşa varmayan yollar arasındaki ayırım ortaya çıktı.

Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nın kabul edilmesinden bu yana ise savaş kavramı ve onun tanımlanması konusu uluslararası hukukun öncelikli ilgi alanlarından biri olmaktan çıkmıştır. BM Antlaşması, yüzyıllar boyunca gelişmiş olan savaş durumu ile savaşa varmayan yollar ayırımından kurtulmak için bu iki terimi de bir kenara bırakıp "kuvvet kullanma" terimini tercih edince, her iki kavramı da tanımlama gereği ortadan kalkmış oldu. Kuvvet kullanma terimi, her türlü silahlı güce başvurma yöntemini içermekte ve madde 2/4'te belirlenen yasak kapsamına almaktadır.

Doğal olarak, kuvvet kullanma terimi, devletler arasındaki tüm silahlı çatışmalarla birlikte savaşı da içine alır. Ancak geleneksel uluslararası hukuka bakınca, bu bile kesin olarak söylenemez. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ettiği ama hiçbir çatışmaya girmediği herkesin malumudur. Yani bir çatışma olmadığı halde savaş durumu yaratılması mümkündür. Diğer taraftan, iki devlet arasında kuvvete başvurulması, bir silahlı çatışma bulunması, o çatışmayı savaş olarak adlandırmak için yeterli değildir. Savaş ile silahlı çatışma terimlerinin birbiriyle kesişen iki küme oluşturduğu söylenebilir. Her savaş bir silahlı çatışma değildir ve her silahlı çatışma bir savaş değildir. Ama hem savaş hem de silahlı çatışma olan durumlar mevcuttur. Bunun nedeni, uluslararası hukukta savaş teriminin sözcüğün doğal anlamından çıkarak özelleşmiş bir anlam kazanmış olmasıdır.

BM Antlaşması'nın kabul edilmesinden önce savaşın tanımlanmasına büyük önem verilirken, BM'nin getirdiği sistemin bir çatışmanın savaş olarak adlandırılıp adlandırılmamasına hiç önem vermemesi nedeniyle, bir tanımın gerekli olmadığı görüşleri de ileri sürülmüştür. Aslında devletlerin çoğunun yaklaşımı böyle değildi ama kavramın BM Antlaşması'yla geçirdiği büyük değişimi göz ardı etmek de mümkün değildi. Savaşın tanımlanması ve düzenlenmesi konusunda, geçmişten gelen unsurlar ile BM Antlaşması'nın getirdiği yeni kuralların etkileşmesi sonucunda, günümüzde savaş eskisinden farklı ve istisnai bir hukuksal durum olarak varlığını sürdürmektedir.

1945'e kadar olan dönemde savaş ve barış kavramları

Uluslararası hukukta savaşı tanımlayan tüm çabalar, bu kavramı ya bir hukuksal durum olarak tanımlar ya da fiili duruma göre bir savaş olup olmadığı konusunda değerlendirme yapar. Bir hukuksal durum olarak savaş, devletlerin hukuksal süreçleri kullanarak bir savaş ilan edip etmediklerine ağırlık verir. Fiilen bir silahlı çatışma olmasa bile, eğer taraflar aralarında bir savaş olduğuna karar

vermişlerse o halde savaş durumu mevcuttur ve aralarındaki ilişkiler bu duruma göre biçim değiştirir. Buna karşılık, savaş olup olmadığı değerlendirmesinin fiili duruma göre yapılması gerektiğini savunanlar, gerçekten bir çatışma olup olmadığı, bunun süresi, kullanılan araçlar gibi unsurlara bakarak sonuca varmayı daha doğru bulurlar. İki yaklaşımdan hangisine göre belirlenirse belirlensin, eğer savaş durumu yoksa, söz konusu iki devletin ilişkileri barış durumu koşullarına tabidir.

Her iki görüşün de hukuksal olarak yarattığı soru işaretleri vardır. Eğer bir çatışma yoksa, sadece tarafların, kimi zaman sadece bir tarafın irade beyanına bağlı olarak iki devlet arasında savaş durumu bulunduğu savunulabilir mi? Buna karşılık, eğer taraflar böyle olduğunu söylüyorsa, sahada silahlı çatışma yok diye üçüncü devletler bir savaş durumu olmadığını tutarlı bir biçimde söyleyip buna uygun davranabilirler mi? Diğer taraftan, silahlı çatışma olsa dahi eğer taraflar aralarında savaş durumu olmadığını savunuyorlarsa, üçüncü taraflar nesnel koşullara bakıp savaş durumu olduğunu ileri sürebilirler mi? Buradaki temel sorun, savaş durumunun belirlenmesi açısından tarafların iradesinin göz ardı edilememesi ve devletlerin bu konuda her zaman aynı tutarlı tavır içinde olmamasıdır.

Geleneksel uluslararası hukukta savaş kavramına yaklaşımlar

Uluslararası hukuk açısından yapılan tüm savaş tanımlarının ortak noktası, bu terimi yalnızca devletler arasındaki çatışmalara ayırmalarıdır. Yapılan savaş tanımlarında belli başlı görüşlerden birisini temsil eden Oppenheim'ın tanımına göre, savaş iki ya da daha çok devlet arasında ve silahlı güçler tarafından yürütülen bir çatışmadır (*Oppenheim's*, 1955: 202, 208). Bu görüşe göre, çatışmanın devletlerin silahlı kuvvetleri tarafından yürütülmesi ve sivillerin doğrudan saldırının nesnesi yapılmaması gerekir. Bu da hukuksal anlamda savaşın ancak devletler arasında olabileceğini ve iç çatışmaların hukuksal anlamda savaş kavramının içinde değerlendirilmediğini üstü kapalı olarak göstermektedir.

Savaşın ilan edilmesi, savaşı bir hukuksal durum olarak değerlendiren görüş uyarınca bir zorunluluktur. En önemli temsilcisi Grotius olan bu görüşe göre, savaş uyumsuzluklarını zorlama yollarına başvurarak çözmeye çalışanların karşılıklı durumudur. Yani bir hukuksal durumdur ve taraflar savaş ilan ederek bu statüye tabi olduklarını kabul ve üçüncü taraflara ilan etmiş olurlar. Savaş haklı olsa bile, Grotius'a göre savaş ilan etmek bir zorunluluktur (Grotius: 1967, 17). Devletlerin savaş ilan etmelerinin uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş bir yükümlülük olup olmadığına bakarsak, bunun tek örneği olarak 1907 III. La

Haye Sözleşmesi verilebilir. Anılan sözleşmenin tarafları 1. maddeye göre savaş ilan etme yükümlülüğü altındadırlar.

Ancak Oppenheim gibi savaşı bir eylem olarak gören, yani önceliği taraflar arasında silahlı çatışma olup olmadığına veren görüşler için savaşın ilan edilmesi o kadar büyük önem taşımamaktadır. Devletlerin birbirleriyle çatıştıkları ama bunu savaş olarak adlandırmadıkları durumlarda ise savaşı bir hukuksal durum olarak tanımlayan görüş zayıf kalmaktadır. O zaman devletler savaş ilan etmeden istedikleri gibi davranmakta ve bu çatışmalara savaş adını vermenin getireceği yükümlülüklerden de kurtulmuş olmaktadır.

Devletlerin uygulamasında savaş ilan etmek hiçbir zaman genel bir uygulama niteliğine sahip olmamıştır. Örneğin II. Dünya Savaşı sırasında Latin Amerika devletleri ve Türkiye Almanya'ya savaş ilan ettiler ama taraflar arasında hiç çatışma yaşanmadı. 1935'te İtalya'nın Habeşistan saldırısında, 1939'da Almanya ve Sovyetler Birliği'nin Polonya'ya yaptıkları saldırıda, 1941'de Japonya'nın Pearl Harbor baskınında savaş ilan edilmedi. Buna karşılık, Fransa ve İngiltere, 3 Eylül 1939'da Almanya'ya, Almanya ve İtalya 11 Aralık 1941'de ABD'ye savaş ilan ettiler.

Savaş ilan etsinler ya da etmesinler, geleneksel uluslararası hukukta, bir çatışmaya giren devletlerin amaç ve niyetine her zaman büyük önem verilmiştir. Savaşın devletler için bir egemen hak olduğu dönemlerde savaş ile diğer çatışmaları ayırmakta başta gelen ölçüt, devletlerin savaşma niyetiyle (*animus belligerendi*) hareket edip etmedikleri ve söz konusu kuvvet kullanma eylemine başvurarak elde etmeyi umdukları hedefin ne olduğu sorusu olmuştur. Tarafların bir savaş durumu yaratmak niyetinde oldukları bir şekilde anlaşılabilirse, o zaman o devletler arasında savaş durumunun doğmuş olduğu söylenebilir. Bu niyetin açığa vurulmasının belirli bir şekil şartı bulunmamaktadır. Radyo yayınları ve basın toplantıları gibi iç açıklamalardan da anlaşılabilir, çatışmanın tüm devlet ülkesinde yürütülmesi, uzun süre devam etmesi vb. durumlardan da anlaşılabilir. Taraflardan birisinin bu niyeti açığa vurması, savaş durumunun doğması için yeterlidir, karşı tarafın reddi bunu etkilemez. Ancak her iki taraf da aralarında bir savaş durumu olduğunu reddediyorsa, artık buna rağmen bu devletlerin birbirleriyle hukuksal anlamda savaşta oldukları söylenemez.

Savaşı bir çatışmanın varlığı olarak tanımlayan görüş, en baştan itibaren devletlerin amacına özel bir ağırlık vermiştir. Buna göre savaş, diğer devletin gücünü kırmak ve dilediği barış şartlarını dayatmak amacıyla yürütülen bir çatışmadır. Yani hem bir kuvvet kullanma eylemi vardır hem de bu kuvvet kullanma eylemi genel bir amaçla yapılmaktadır. Devletler savaşma niyetiyle

hareket etmektedirler. Dolayısıyla amacı daha sınırlı, belirli bir amaç olan ve tarafların savaşıma niyetine sahip olmadıkları bir çatışma, hukuksal anlamda savaş olmayacaktır.

Buradaki sorun, bir çatışmanın savaş olup olmadığının tamamıyla tarafların amacına göre karar verilmesini gerektirmesidir. Devletlerin amacının belli bir şey olduğunu ispat etmek çok zordur. Devlet, çıkarları bunu gerektirdiği anda amacını farklı bir şekilde tanımlayacaktır ve gerçek amacının o değil de başka bir şey olduğunu ya da devletin kendi beyanına karşın savaşıma niyetiyle hareket ettiğini ispatlamak neredeyse olanaksızdır. Taraf devletler savaşıma niyetini kabul etmiyorlarsa, bunun var olduğunu saptayacak bir üst merci de uluslararası alanda yoktur.

Bu durumda, iki taraf da savaşıma niyetini reddediyor olsa bile eğer iki devlet arasındaki çatışma geniş çaplı ise ve uzun süre devam etmişse burada bir savaş durumu olduğu söylenebilir mi, sorusu akla gelmektedir. Ancak bu soruya verilen yanıt genellikle olumsuzdur. Her iki taraf da aralarında bir savaş durumu olduğunu reddediyorsa, onların açıkladıkları iradeye karşın aralarında savaş olduğu söylenemez. Nitekim geleneksel uluslararası hukuk üçüncü tarafların tavrının bir çatışmanın savaş olup olmadığını belirlemede etkisiz kabul etmektedir. Buna karar verecek olan çatışmanın taraflarıdır. Eğer iki taraf arasında çatışma uzun, yoğun ve kapsamlıysa, üçüncü taraflar tek taraflı olarak tarafsızlık hukukunu yürürlüğe koyabilirler ama bu durum sözkonusu çatışmaya savaş niteliği kazandırmaz

Taraflar kabul etmese bile belli ölçütlere göre bir çatışmanın savaş olduğuna karar verebilmek çok yararlı olurdu ve birçok sorunu çözerdi diye düşünülebilir. Ancak bu görüş kabul edilseydi bile, nesnel kimi ölçütlere dayanarak bir çatışmanın savaş olarak belirlenebileceğini ileri sürenler arasında, bu ölçütün ne olması gerektiği noktasında uzlaşmazlık vardır (Greenwood, 1987: 286). Bunu belirleyecek bir merci de olmadığına göre, böyle bir ölçütün yokluğunda, bir çatışmaya belli özelliklerine göre nesnel olarak hukuksal anlamda savaş adı verilebileceğini söylemek bir anlam ifade etmemektedir.

Savaş, devletin çıkarlarının gerektirdiği her durumda başvurulabilecek egemen bir hak olmasının yanı sıra, devletlerin bir hakkını korumak ve zarara uğraması halinde bu zararı gidermek ya da zarar vereni cezalandırmak amacıyla başvurdukları yollardan da birisidir. Yani hem bir *self-help* (eski deyimle ihkak-ı hak) hem de yaptırım yolu olarak kullanılabilir. Bu şekliyle diğer kuvvet kullanma yollarından bir farkı yoktur. Ancak bir çatışmaya savaş adı verilmesinin kimi önemli hukuksal etkileri vardır.

1945'ten önceki hukuka göre, bir savaş durumunun doğmasının üç sonucu vardır:

- a) Çatışmaların yürütülme biçimine uygulanan savaş hukuku yürürlüğe girer.
- b) Taraflar arasındaki antlaşmaların uygulanması gibi bazı düşmanca olmayan ilişkiler etkilenir. İki taraflı antlaşmalar sona erer, çok taraflı antlaşmaların uygulanması çatışma tarafları için durur.
- c) Taraflar ile diğer devletler arasındaki ilişkiler tarafsızlık hukuku kurallarına göre yürütülmeye başlanır (Greenwood, 1987: 284).

Bu kuralların yürürlüğe girmesini istemeyen devletler, mümkün olduğu kadar girdikleri çatışmalara savaş adını vermemeye çalışmışlar ve bunun sonucunda savaş, var olup olmadığına çatışmanın taraflarının karar verdiği özel bir çatışma biçimi halini almıştır. Bunun bir nedeni de, devletin savaş durumunu kabul ettiği an, amacının karşı devleti yıkmak, ona istediği koşulları kabul ettirmek gibi çok geniş kapsamlı amaçlar olduğunu da kabul etmiş olmasıdır. Savaşa yüklenen bu anlam da devletlerin savaş ilan etmekten ya da çatışmalarına savaş adını vermekten kaçınmalarına neden olmuştur. 20. yüzyıl başına kadar ortaya çıkan yapılageliş de buna olanak tanıdığından, onları bunun aksine davranmaya zorlayacak herhangi bir şey de yoktu.

Savaş ile savaşa varmayan yollar arasındaki ayırım

Devletlerin uygulaması, 16. yüzyıldan itibaren, eğer çıkarları bu yönde ise her türlü savaşın haklı olduğu ve devletin hakkı olduğu görüşüne kaymıştır. Buna göre, devletler egemenliklerinin bir sonucu olarak kendi rızaları dışında hiçbir yasayla veya üst hukukla bağlı değildi. Eğer egemenlik herhangi bir şekilde sınırlandırılmışsa, bu sınırlar ancak ve ancak devletin kendi istemiyle kabul etmiş olduğu sınırlardı (Çelik, 1987: 219). Bundan önce de devlet uygulaması hiçbir zaman kuramda dile getirilen haklı savaş ve onun koşulları çerçevesine tam olarak uymamıştı. Devletler istedikleri zaman bu çerçeveyi kullanmışlardı, ama uygulamaları haklı savaş anlayışını bir hukuk kuralı olarak benimsediklerini hiçbir zaman göstermemişti.

Kuvvete başvurmanın devletler için bir hak olduğu anlayışı, 17. yüzyıldan 20. yüzyıl başına kadar tartışılmamıştır. Ancak savaş durumunun getirdiği yükümlülükler ve çatışmaların amacına ve niyetine bağlanmış olması, devletlerin her silahlı güce başvurduklarında bunu savaş olarak adlandırmayı istememelerine neden oldu. Çoğu zaman devletin elde etmek istediği şey, yani hedef ile bir savaşın gerektirdiği hazırlık ve kaynak harcaması birbirine denk

olmamış ve bu durumda devletler, tüm sonuçlarıyla bir savaş durumu yaratmak yerine sınırlı kuvvet kullanma yoluna başvurmuştur (McNair ve Watts, 1966: 15-16). Aynı amaca hizmet edebilecek daha sınırlı bir yol çoğu zaman tercih ediliyordu, çünkü savaş çok büyük hazırlık, harcama ve çaba gerektiriyordu. Ayrıca, savaş durumuna bağlanan çok ayrıntılı kurallar bütününün yürürlüğe girmesinin önlenmesi bakımından da savaşa ulaşmayan yollar tercih ediliyordu.

19. yüzyılda, özellikle sömürge topraklarında yaşanan çatışmalar bunun en açık örnekleridir. Bu çatışmalarda devletlerin karşı tarafı yok etmek gibi kapsamlı amaçları yoktu, aksine belirli bir bölgeyi ele geçirmekle sınırlı, çatışan devletlerin ana ülkelerini hiç etkilemeyen çatışmalar niteliğindeydiler. Genellikle kısa bir süre içinde olup bitiyorlardı ve ne çatışanlar ne de üçüncü devletler açısından tarafsızlık hukukunun uygulamaya girmesini gerektiren bir durum ortaya çıkmıyordu. Bu nedenlerle, devletler bu tür çatışmaları savaşa varmayan kuvvet kullanma yolları olarak adlandırma ve onu savaştan ayırma yolunu seçtiler. Böylece, misilleme, barış içinde abluka, ambargo, zararlar-karşılık, müdahale gibi kavramlar ortaya çıktı. Bu kavramlar, amaçlarının savaşa göre daha sınırlı olmasıyla tanımlanıyor ve savaştan ayrılıyorlardı.

Zaman içinde savaşa varmayan yollara birçok durumda başvurulduğunu görüyoruz: 1798-1800 ABD'nin Fransa'ya yönelik donanma operasyonları, 1900-1901 Boxer Savaşı, 1915-1916 Almanya'nın İtalya'ya karşı askeri operasyonları, 1827 Navarin Savaşı, 1931-1933 Mançurya olayları, 1937-1941 Çin-Japon çatışmaları vb. (Grob, 1949: 177). Bunların bazılarında "savaş" adının verilmesi bizi yanıltmamalıdır. Çünkü hiçbirisi zamanında hukuksal anlamda savaş kabul edilmemiştir.

Bu derece yaygın olarak başvurulan kuvvet kullanma yollarının tabii olduğu hukuksal statü de zaman içinde ortaya çıktı. Sınırlı kuvvet kullanmaya başvurulduğu zaman savaş durumu oluşmamaktadır. Yani barış zamanında uygulanan kurallar devam etmekte, ilişkilere barış zamanında geçerli olan kurallar uygulanmaktadır. Bu karma statü (*status mixtus*) ancak 20. yüzyılda bazı yazarlarca tanımlanmıştır (McDougal, 1954: 63-68; Jessup, 1954: 98-103). Bu durum, barış devam ederken de devletler arasında çatışmalar olabileceğinin ve bu çatışmaların genel barış durumunu bozmayacağı kabul edildiğini göstermektedir. Bunun sonucunda, savaş ve barış durumlarının yanı sıra bir de karma durum doğmuştur. Bu tür çatışmalara; savaşa varmayan önlemler, sınırlı savaş, tam olmayan savaş gibi çeşitli isimler verilmiştir.

Bu çatışma biçimlerini savaştan ayıran özellikleri amaçlarıdır. Bu tür çatışmalara giren taraflar arasında savaşma niyeti olmadığı kabul edilmektedir. Bu yollara

başvuran devletin amacı, karşı tarafı yıkmak, gücünü elinden almak vb. genel bir amaç değil, sınırlı bir amaçtır ve kullanılan araç da buna uygun olarak sınırlı bir araç yani sınırlı kuvvet kullanmadır. Gerçekten de söz konusu olaylarda ya kullanılan silahlı güç miktarı olarak azdı ya da çatışmalar tarafların tüm ülkelerinde değil coğrafi olarak sınırlı bir bölgede yürütülüyordu. Ancak yine de bu durum, sınırlı olarak başlayan bir çatışmanın tırmanma yoluyla savaşa varmayacağını garanti etmez.

BM Antlaşması sonrasında savaş kavramının uluslararası hukuk açısından geçirdiği değişim

Haklı savaş anlayışının canlanması mı?

Grotius'un Cicero'dan beri gelişmekte olan haklı savaş anlayışını uluslararası hukukun bir kuralı olarak ortaya koyması sonrasında savaş kavramının uluslararası hukuktaki yeri konusunda karşımıza çıkan yaklaşım, önce Milletler Cemiyeti Misakı'nın sonra da BM Antlaşması'nın bu anlayışı bir kez daha canlandırdığı biçimindedir. 17-19. yüzyıllar arasında devletlerin *raison d'état* anlayışıyla kuvvete başvurmayı neredeyse hiçbir kısıtlamaya tabi olmayan bir uygulama haline getirmeleri, bu yaklaşım tarafından ancak bir sapma olarak değerlendirilir. Buna göre, Cicero'ya kadar giden bir çizgi, barışın haklı olmayan nedenlerle bozulması olarak savaşın yasaklandığını ortaya koymaktadır. BM Antlaşması da 17-19. yüzyıllar arasındaki sapmadan sonra, bu anlayışı yeniden uluslararası hukukun temel bir kuralı haline getirmiştir. Oysa bu konuda yazarların felsefi ve etik yaklaşımına karşılık, daha o dönemde bile devletlerin uygulaması haklı savaş çerçevesinde uymamış, savaş ilan edilmesi koşulundan gerekçelerin haklılığına kadar tüm ölçütleri bir tarafa bırakan ve kuvvete başvurmayı tamamen egemenlik hakkı çerçevesinde değerlendiren bir yaklaşım sergilemiştir. 17. yüzyıldan itibaren ise savaşın haklı nedenleri olması gerektiği anlayışını tamamen bir kenara atmıştır.

BM Antlaşması'nın bu biçimde yorumlanmasının en önemli nedeni, Grotius tarafından ileri sürülen haklı savaş gerekçelerinden meşru savunmayı kuvvet kullanma yasağıyla birlikte sistemin ana parçalarından biri haline getirmesi olabilir. Aradan geçen dönemde meşru savunma hakkı ön plana çıkmamıştı, çünkü devletler diledikleri gibi kuvvete başvurduğuna göre, bunu meşrulaştıracak böyle bir kavrama pek de gereksinimleri yoktu. Ancak BM Antlaşması sadece meşru savunma hakkını tek-tarafli kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak kabul edip, bunun dışında kalan her türlü kuvvet kullanımını yasaklarken, bunu haklı savaş öğretisine dayanarak değil, iki büyük savaşın yıkımını gördükten sonra, savaşın ne olursa olsun önlenmesi gerektiği anlayışıyla, devletlerin her istediklerinde böyle büyük yıkımlar getirebilecek ve denetimsiz bir biçimde kuvvete başvurmasını engellemek için yapmıştı. BM Antlaşması, hukuka uygun

olan ve olmayan kuvvet kullanımı arasında ayırım yapmaktadır, ancak bunu kuvvete başvurulmasına yol açan nedenin haklılığına göre değil, hukuksallık çerçevesinde yapmaktadır (Kunz, 1951: 533).

Bu durum, savaşa başvurmayı yasaklamayıp sadece *düzenleyen* Milletler Cemiyeti Misakı'nda daha açık bir biçimde görülebilir. MC Misakı, kuvvete başvurmak isteyen devlet ya da devletlere 3 aylık bir süre bekleme koşulu getirmiş, bu sürenin sonunda anlaşmazlıklarını çözemezse devletlerin kuvvete başvurma hakkını kabul etmiştir. Eğer haklı savaş anlayışı geçerli olsaydı, ancak gerekçesi haklı olan devlet açısından böyle bir uygulama kabul edilebilirdi, diğer devlet haksız olacağından haklı olan devlete karşı eşit bir konumda bulunamazdı. BM Antlaşması da bu anlayışa yakındır. Madde 2/4 ile getirilen kuvvet kullanma yasağına uymayan devletlere karşı Güvenlik Konseyi'ne yetki veren 7. Bölüm'deki hükümler ve Konsey'i uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birincil yetkili organ olarak belirten 25. madde de, haklı savaş anlayışından çok, devletlerin bu açıdan denetim altında olması isteğini yansıtmaktadır.

BM Antlaşması'nın örgütün amaçlarını belirleyen 1. maddesinde, sistemde en önemli değer açıkça ortaya konmaktadır: "Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak..."

Bu durum BM Antlaşması'nın aslında haklı savaş anlayışını kabul etmekten tamamen uzak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Haklı savaş anlayışı, bir devletin bir başka devleti cezalandırmak için savaşa başvurabileceğini kabul eder. Yani savaş aynı zamanda bir hukuksal yaptırım ve cezalandırma aracıdır. Oysa uluslararası barış ve güvenliğe sistemde en yüksek yeri veren BM Antlaşması sisteminde böyle bir anlayışın yeri yoktur.³ Öyle ki, Antlaşma sadece savaşı değil, her türlü kuvvet kullanmayı yasaklamaktadır. Bu yasağın kapsayıcı olduğunu, UAD'ın *Nikaragua Davası Kararı* açıkça göstermiş, meşru savunma hakkını harekete geçiren bir silahlı saldırı düzeyine ulaşmayan kuvvet kullanma eylemlerine karşı ancak orantılı önlem alınabileceğini, bunların da kuvvet kullanma içeremeyeceğini belirtmiştir.⁴

BM Antlaşması'na kadar olan dönemde kuvvete başvurmanın düzenlenmesi açısından Milletler Cemiyeti Misakı'ndan sonra önemli olan ikinci belge, 1928 Savaşı Ulusal Politikanın Bir Aracı Olarak Yasaklayan Antlaşma, yani hep anıldığı gibi Briand-Kellogg Paketi olarak karşımıza çıkmaktadır. Briand-Kellogg Paketi halen yürürlüktedir ve BM Antlaşması'yla birlikte bugün kuvvete başvurma yasağını ortaya koyan ikinci ana belge konumundadır. Paketin 1. maddesine

göre, taraflar uluslararası anlaşmazlıkların çözülmesi için savaşa başvurmayı reddeder ve birbiriyle olan ilişkilerinde savaşı ulusal politikanın bir aracı olarak kullanmaktan vazgeçtiklerini açıklarlar. Pakt'ın 2. maddesi ise, tarafların niteliği ve kaynağı ne olursa olsun anlaşmazlıklarının ve çatışmalarının çözümünü barışçı yollar dışında bir yolda aramayacaklarını belirtmektedir.

Böylece, Briand-Kellogg Paktı ile savaşa başvurmak açıkça hukuka aykırı ilan edilmektedir. Bunun konulan çekincelerle ortaya çıkan tek istisnası, meşru savunma durumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, MC'ye üye olan devletlerin isteğiyle, MC organları kararıyla saldırgan devlete karşı ortak MC hareketi de istisna olarak kabul edilmiştir. Bu Pakt'la ilk kez savaşın genel olarak ve kesin bir şekilde yasaklanması söz konusu oldu ve bir uluslararası örgütün kararıyla savaşa başvurulması bu yasağın istisnası olarak kabul edildi.

Briand-Kellogg Paktı yalnızca savaşı konu almaktadır. Bir anlamda MC Misakı'ndan bir adım öteye gitmekte ve savaşı kesin olarak yasaklamaktadır. Ancak savaşa varmayan kuvvet kullanma yolları kapsam dışı bırakılmaktadır. Ayrıca savaş hiçbir yerde tanımlanmamıştır. Briand-Kellogg Paktı'yla ilgili ikinci sorun, savaş yapma yasağının bir önlemler sistemine bağlanmamış olmasıdır. Bu yasağı çiğneyen bir devletin, karşılaşacağını bildiği bir önlemler dizisi yoktur. Böyle bir devlete karşı ne önlem alacağına her devlet kendisi karar verecektir.

Tüm bunların yanı sıra, Pakt'ın ulusal politikanın bir aracı olarak savaşı yasaklaması, sanki başka nedenlerle savaşa başvurmayı yasaklamıyormuş gibi bir izlenim yaratmaktadır. Oysa yasak amaca bağlandığı an, devletler amaçlarının yasak olan belli bir amaç değil de hukuka uygun olan başka bir amaç olduğunu iddia etmekten kaçınmayacaktır.

BM Antlaşması'nın savaş kavramına ilişkin düzenlemeleri

BM Antlaşması, madde 2/4 ile kuvvet kullanmayı ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı yasaklamaktadır. BM Antlaşması hazırlanırken temel amaç, 1. maddede belirtildiği gibi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıydı. Bunu başarabilmek için, tüm üyeler 2/4'e göre uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerekse BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidini ya da kuvvet kullanmaya başvurmadan kaçınırlar.

Aynı amaca savaşa karşı kurallar koyarak da ulaşılabilirdi ama konuyu barışı korumak biçiminde ele almak, Antlaşma'yı hazırlayanları savaşı tanımlamak zorunluluğundan kurtardı. Burada şaşırtıcı olan, savaş teriminin en genel anlamında kullanılabileceği yerlerde bile bundan kaçınılmış olmasıdır. BM'nin

kuruluş amaçlarını belirleyen 1. maddede bile savaş terimi kullanılmamıştır ki bu da Antlaşma'yı hazırlayanların savaş teriminden bilerek kaçındıklarını göstermektedir (Grob, 1949: 325).

Gerçekten de 2/4'ü ihlal ederek kuvvete başvuran bir devletin bu hareketini savaş olarak adlandırması ya da adlandırmaması, bu hareketin BM Antlaşması'na aykırı niteliğini değiştirmez. Antlaşma silahlı zorlamayı yasaklamışsa, bu kısıtlama ve hatta yasaklama savaş için öncelikle konmuştur (Özman, 1974: 66). Yasağın istisnaları da Antlaşma'da belirlenmiştir. BM Antlaşması 51. maddeyle kabul edilen bireysel ya da birlikte meşru savunma hakkını kullanan devletin kendisini diğer devletle savaşta kabul etmesi, bu devletin hak ve yükümlülüklerini değiştirmez. Savaş yapma hakkının reddedilmesinin bir sonucu da, savaşan tarafların bu durumdan doğan ve geçmişte geçerliliği kabul edilmiş olan bazı haklarının artık geçersiz olmasıdır. Sonuçta devlet kendisini savaşta kabul etse bile, meşru savunma hakkını yine bu hakkın sınırları içinde kullanacaktır, kendisini diğer devletle savaşta kabul etmesi, meşru savunma hakkı çerçevesinde kuvvet kullanma hakkının sınırlarını genişletmez.

Savaşın yalnızca devletler arasında gerçekleşebileceği BM Antlaşması'nda da kabul edilmektedir. Madde 2/4'te belirlenen kuvvet kullanma yasağı, yalnızca devletler arasındaki çatışmalara uygulanır. İç çatışmalar uluslararası hukuk alanına savaş niteliğiyle giremezler. Bu çatışmalar, eğer onlara uluslararası nitelik kazandıracak bir dış müdahale varsa madde 2/7 kapsamında, insan hakları düzenlemeleri çerçevesinde ve 39. maddede belirlenen barışa yönelik tehdit oluşturmaları durumunda uluslararası hukuka konu olurlar. Ancak savaş niteliğinde değildirler.

Kuvvet kullanma yasağı sonrası savaş kavramının uluslararası hukuktaki yeri

BM Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra, kimi devletler tarafların ilanı olmadan bir çatışmanın savaş olarak adlandırılmayacağı noktasında direnmeye devam ettiler. BM Antlaşması'nın 2/4. maddesiyle belirlenen kuvvet kullanma yasağından sonra savaş ilan etmenin herhangi bir koşulda uluslararası hukuka uygun olup olmadığı ve bunun eskiden olduğu gibi savaş durumu yaratmak için yeterli olup olmadığı sorusu önemlidir. Çünkü ilan yoluyla savaş durumu yaratan taraf, üçüncü devletlere bazı yükümlülükler getiren bir sistemi de harekete geçirmektedir. Yani kendi hukuka aykırı fiilinden bir fayda elde etmektedir. Üstelik eğer henüz bir çatışma yaşanmamışsa, savaş ilan eden devlet bunu yapmakla saldırma niyetini belirterek 2/4'teki kuvvet kullanma tehdidi yasağına da aykırı davranmaktadır. O halde, bir devletin savaş ilan ederek uluslararası hukukun ilgili düzenlemelerini harekete geçirebilmesi artık uluslararası hukukta kabul edilemez.

Tarafların amacı ve niyeti de BM Antlaşması etkisi altında belirleyici niteliğini kaybetmiştir. Devletler artık karşı devleti yok etmek, yıkmak veya istediğini kabul ettirmek gibi nedenlerle kuvvete başvuramazlar. Oysa bir abluka, yine 2/4 gereği yasak olmasına rağmen, böyle bir amaç taşımaz. Buradan anlaşılması gereken, bu ölçütün artık hiçbir etkisi olmadığı değildir. Örneğin ABD Vietnam'daki çatışmalarını savaş olarak kabul etmemektedir ve bunu Vietnam'daki amacının sınırlı olmasıyla açıklamaktadır (Green, 1987: 291). Yine 1974 Saldırının Tanımı Kararı'nda, her ilk kuvvet kullanan tarafın saldırgan olduğu kabul edilirken, hemen ardından Güvenlik Konseyi'nin, bu ilk kuvvet kullanan devletin amacı da dâhil olmak üzere bazı unsurlara bakarak o devletin saldırgan olmadığına karar verebileceği belirtilmektedir. Burada yine kuvvet kullanan devletin amacı ile karşı karşıya geliyoruz. Ancak bu istisnai bir durumdur. Artık devletler tarafından tek-tarafli olarak kuvvet kullanılması, bir tek meşru savunma istisnasıyla yasaklanmıştır.

Buna karşılık, savaşma niyeti meşru savunma içinde kuvvet kullanırken de doğabilir. Genel bir saldırıya verilecek yanıt da genel olacaktır. Bunun belirtilmesinin bir yolu, savaşta olduklarının kabulü olabilir. İkinci bir yol ise, bu niyet açıkça belirtilmese bile, çatışmanın tarafların tüm ülkesinde ve tüm silahlı kuvveti kullanılarak yürütülmesinden, saldırının durdurulup Güvenlik Konseyi'nin harekete geçmesi süreci işlemezken çatışmanın uzun süre devam etmesinden vb. anlaşılabilir. Ancak bu belirleme çok dikkatle yapılmalıdır. Savaş durumunu iki tarafın da reddetmesi durumunda üçüncü devletler böyle bir belirleme yapamazlar. Bu olasılık, ancak taraflar bu açıdan bir tavır belirlememişlerse gerçekleşebilir.

Bu yeni duruma bağlı olarak, savaş durumunun varlığına bağlanan kurallar dizisi de farklı bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Silahlı çatışmalar hukukunun bir bölümü artık çatışmaların ne şekilde adlandırıldığından bağımsız olarak işlemeye başlamaktadır. Taraflar arasındaki ilişkiler de artık eskisi gibi değildir. 1971 Hindistan-Pakistan çatışmasında olduğu gibi taraflar geniş çaplı çatışmalar yaşasa bile diplomatik ilişkileri kesmeyebilirler. Tüm antlaşmaları sona erdirmeye yoluna gitmeyebilirler.

Savaş kavramının yerini koruduğu en önemli alan olarak tarafsızlık hukuku kalmaktadır. Ancak burada da, her iki tarafa eşit ölçüde uzak kalmaya dayanan klasik tarafsızlık hukuku yerini yitirmiş görünmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin 39. madde çerçevesinde barışa yönelik tehdit, barışın bozulması ve saldırı eylemi gerçekleştiğini belirlediği ve bu eylemi gerçekleştiren devlete karşı harekete geçerek zorlama önlemi kararı verdiği durumlarda, devletler tarafsız olmama yükümlülüğü altındadırlar. Tam aksine, mağdur durumda olan devletin yanında yer almakla yükümlüdürler.

BM Antlaşması 39. maddede uluslararası barış ve güvenliğin korunması çerçevesinde belirlenen barışa yönelik tehdit durumu bir savaş durumu yaratamaz, ama barışın bozulması veya saldırı olarak belirlenecek bir eylem aynı zamanda savaş olabilir. Dolayısıyla üçüncü devletler böyle bir savaş durumu karşısında tarafsız kalamazlar. Ancak burada dikkate alınması gereken nokta, Güvenlik Konseyi'nin bu belirlemeyi hiçbir zaman savaş için yapmayacağıdır. Güvenlik Konseyi savaşı değil, barışın bozulduğunu ya da bir saldırı eyleminin gerçekleştiğini belirleyecektir.

Ama taraflar söz konusu durumu savaş olarak kabul ederse, o zaman iki tarafa da aynı uzaklıkta kalmak anlamına gelen tarafsızlık hukuku yürürlüğe giremez. Güvenlik Konseyi zorlama önlemi kararı vermişse, devletler bu karara uymak ve mağdur devlete yardım etmek, zorlama önlemi kararı verilmemiş ama barışın bozulması veya saldırı eylemlerinin varlığı 39. maddeye göre belirlenmişse nitelikli tarafsızlık benimsemek durumundadır. Diğer taraftan, eğer Güvenlik Konseyi böyle bir belirleme de yapmazsa ve savaş durumu doğarsa, geleneksel haline göre büyük değişiklikler geçirse de yine tarafsızlık hukuku geçerli olacaktır.

Devletlerin uygulaması da halen tarafsızlık hukukunun geçerliliğine inandıklarını göstermektedir. Falkland Adaları çatışmasında bazı devletler, eğer taraf olmak istemezlerse tarafsızlık hukukuna bağlı olacaklarını belirtmişlerdir. Bu devletler kendilerini tarafların bir savaş durumu olup olmadığı açıklamaları ile bağlı saymamışlar, taraflardan birisi olan İngiltere savaş durumunun varlığını reddettiği halde taraf olmamaları durumunda tarafsızlık hukukuna bağlı olacaklarını savunmuşlardır (Greenwood, 1987: 298-299). BM üyeleri arasında savaş durumu yaratılmayacağı görüşü dikkate değer bir görüştür ve 1951'de İsrail tarafından Mısır'a karşı ileri sürülmüş, ancak Güvenlik Konseyi bu konuda iki devlet arasındaki 1949 Ateşkes Antlaşması'na göre karar vererek İsrail'in iddiasını karara bağlamamıştır.

Savaş durumuna bağlanan etkiler artık bu niteliklerini değişik ölçülerde kaybettiğine göre, savaşın da buna bağlı olarak önemini kaybettiğini söylemek mümkün olabilirdi. Ancak, öncelikle bu etkilerin savaş kavramıyla olan bağları bir ölçüde kaybolduysa da tamamen yitirilmiş değildir. Üstelik savaş ilanı yoluyla savaş durumunun doğması, bunun bir kuvvet kullanma tehdidi olduğu gerekçesiyle 2/4 kapsamında değerlendirilse bile, devletler halen başka yollardan gidilerek savaş durumunun doğabileceği görüşünü korumaktadırlar.

BM sistemi içinde savaş durumu yaratılabileceğinin örnekleri vardır. Arap devletleri uzun süre kendilerini İsrail ile savaşta kabul etmişler ve bu tutumu İsrail'i yok etmek amacıyla hareket ettiklerinin bir göstergesi olarak

da sürdürmüşlerdir. 1965 Hindistan-Pakistan çatışmasında hakem, BM üyeleri arasında savaş durumu oluşamayacağı tezini reddetmiş ve ancak BM Antlaşması'na taraf olan bir devletin bir savaş durumunu kendi isteğiyle yaratmama yükümlülüğü bulunduğunun söylenebileceğini savunmuştur (McNair ve Watts, 1966: 457).⁵ Falkland Adaları çatışmasında İngiltere kendisini Arjantin ile savaşta kabul etmese bile bu olasılığı ret de etmemiştir. İran-Irak çatışması ise doğrudan taraflarca savaş olarak adlandırılmıştır (Greenwood, 1987: 290-294).

Dolayısıyla savaş uluslararası hukuk alanından tamamen kalkmış bir kavram değildir. Yalnızca nitelik değiştirmiştir. Artık savaş durumu devletlerin kendi istekleri ve iradeleriyle ortaya çıkarabilecekleri bir durum değildir. Ancak hukuka uygun kabul edilen bir noktadan hareket ederek de halen ortaya çıkabilen bir durumdur.

Sonuç

Savaşın bir zamanlar olduğu gibi geniş kapsamlı hukuksal kavram olmadığını söyleyebiliriz. Savaş durumunun doğması, artık eskiden olduğu gibi yalnızca savaş durumunda uygulanan bir dizi farklı hukuk kuralları bütününe harekete geçirmemektedir. Silahlı çatışmalar hukukunun yürürlüğe girmesi için bir çatışmanın savaş niteliğinde olması artık şart değildir. Bu kuralların büyük bir kısmı için silahlı çatışmanın varlığı yeterlidir. Taraflar arasındaki düşmanca olmayan ilişkiler bakımından da bir çatışmanın savaş niteliğinde olup olmaması artık önem taşımamaktadır. Geriye yalnızca tarafsızlık hukuku kalıyor. Onu da BM Antlaşması 2/4 çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir.

Ancak meşru savunma kapsamında başlayan bir çatışmanın savaşa gitmesi de mümkün görüldüğüne göre, savaşın artık bir hukuksal kavram olarak var olmadığı tezini de reddetmek gerekmektedir. Bu tez sık sık ileri sürülmüş ve taraftar da toplamıştır. Öyle ki, saldırgan tarafın silahlı çatışmalar hukukundan yararlanamaması gibi uç noktalara da gitmiştir. Ancak bu görüş, saldırgan tarafta yer alan savaşın ve sivillerin insancıl hukuk kurallarından yararlanamaması gibi bir sonucu da getirdiğinden, insancıl nedenler gözetilerek reddedilmiştir. *Jus in bellum* adı verilen silahlı çatışmalar sırasında uygulanacak kuralları belirleyen düzenlemeler bütünü, *jus ad bellum* yani silahlı güce başvurulmasını düzenleyen kurallardan bağımsız olarak, saldırgan-saldırıya uğrayan devlet ayrımı yapmaksızın, herkes için işler.

Dolayısıyla savaş halen belli koşullarda ortaya çıkabilecek hukuksal bir kavram olarak varlığını sürdürmektedir. Devletlerin BM Antlaşması gereği savaşa başvurmama yükümlülükleri vardır. Dolayısıyla artık devletlerin savaş ilan

etmeleri hukuka uygun değildir, daha da ötesi, madde 2/4 anlamında kuvvet kullanma tehdidi olarak da yorumlanabilir. Ancak meşru savunmadan yola çıkarak başlayan bir silahlı çatışma, süreç içinde savaş olarak adlandırılmasını gerektirecek boyutlara ulaşabilir. Bu durumda, tarafların söz konusu çatışmaya savaş demelerinin önünde hiçbir engel yoktur. Yine de, çatışmaların yoğunluğu, kullanılan silahlar, süre, coğrafi kapsam vb. unsurlara bakıldığında savaş ismini hak eden çatışmaların taraflarca böyle adlandırılmadıkları da açıktır. Bunun en önemli nedeni, bu belirlemeyi yapması gereken tarafların, böyle bir durumda saldırgan olarak nitelenmekten çekinmeleri, BM Antlaşması'ndaki meşru savunma dışında kuvvet kullanmama kuralına aykırı bir konumda bulunmak istememeleridir.

Burada BM Antlaşması sonrası savaş kavramının uluslararası hukukta geçirdiği değişim açısından önemli bir nokta, Konsey'in 39. madde çerçevesinde bugüne kadar hiç saldırı eylemi belirlemesi yapmamış olmasıdır. 1990'da Irak Kuveyt'i işgal ettiğinde, bu olay ders kitaplarında devlet arası silahlı çatışmanın mükemmel bir örneği olarak okutulabilecek bir olaydı. Ancak o zaman bile Konsey saldırı belirlemesi yapmamış, barışın bozulduğu terimini tercih etmiştir. Bunun en önemli nedeni, taraflardan birini saldırgan ilan etmenin o sorunun barışçı yollarla çözülmesi yollarını kapatacak olmasıdır. Barışın bozulduğu belirlemesi, bozan tarafın adının verilmesini gerektirmez. Dolayısıyla taraflardan birinin suçlu ilan edilmesi sonucunu getirmez. Yani, taraflara mağlup görünmeden sorundan kurtulma yolunu açık bırakır.

Benzer bir durum, bir silahlı çatışmanın savaş olduğu belirlenmesinde de görülür. BM Antlaşması sonrasında, hukuka uygun bir noktadan hareket ederek de savaş durumu doğması olası kabul edilmektedir. Ancak bir silahlı çatışmanın savaş olarak adlandırılmasının taraflar açısından içinden çıkılması güç bir durum yaratacağını görmek gerekir. Savaş kavramının yüzyıllardan beri gelen anlamı, yani tarafların diğer tarafı yok etmek, ona iradesini kabul ettirmek vb. genel amaçlar taşıyan bir kavram olması, günümüzde devletlerin nesnel olarak böyle adlandırılması gereken bir çatışmayı bile savaş olarak isimlendirmekten kaçınmaları sonucunu getirmektedir. Örneğin, Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a yaptığı müdahale, birçok uluslararası örgüt ve bağımsız gözlemci ve bu iki devlet tarafından da uluslararası silahlı çatışma olarak nitelenmiş ama savaş denmemiştir. Bunun bir nedeni, tarafların söz konusu çatışmada kendilerini haksız konuma düşürmek istememeleri ve savaşta olduklarını ilan etmenin buna neden olacağı endişesini taşımaları ise, diğeri de savaş durumuna bağlanan etkilerin artık bu niteliklerini kaybederek tüm silahlı çatışmalarda uygulanmaları, yani savaş adını vermekle kazanılacak hiçbir şey yokken kaybedilecek çok şey olabilmesidir.

Bunun aksi de düşünülebilir. Yani devletler tam da amaçlarının böyle bir amaç olduğunu göstermek için, sınırlı silahlı çatışma görülen bir durumu savaş olarak adlandırılabilirler. Nitekim kimi Arap devletleri İsrail'e karşı bu tutumu takınmıştır.

Sonnotlar

¹ Bu çalışmada, yazarın doktora tezinin yayınlanmış hali olan ve künyesi Keskin F (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*. Mülkiyeliler Birliği Vakfı: Ankara' olan eserden yararlanılmıştır.

² Eserin Türkçedeki son baskısı: Hugo Grotius (2011). *Savaş ve Barış Hukuku*. Çev. Seha Meray, Say: İstanbul.

³ BM Antlaşması hükümlerinin haklı savaş anlayışı açısından bir değerlendirmesi için bkz. Robert J. Delahunty, John Yoo (2012). From Just War to False Peace, *Chicago Journal of International Law*, 13(1): 1-44.

⁴ Karar için bkz. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=367&p1=3&p2=3&case=70&p3=5>

⁵ Hakem bu davada iki devlet arasında savaş durumu olmadığına karar verdi. Bu davada savaş durumunun kabul edildiğinin delili olarak gösterilen Pakistan devlet başkanının bir radyo konuşmasında "savaş" kelimesini kullanmasının yeterli olmadığı ve çatışmanın amacının ve niteliğinin bir savaş durumunda gerekli olan sınırsız nitelikte olmadığı noktalarından hareket ederek bu kararı aldı. Ancak kararda, bir savaş durumu yaratmanın hukuksal olarak mümkün olduğu varsayımı temeli oluşturuyordu.

Kaynakça

Brierly J L (1966). *The Prohibition of War by International Law*. İçinde: Richard A. Falk ve Saul H. Mendlovitz (der.), *The Strategy of World Order, The United Nations*, Cilt III, New York: World Law Fund, 454-470.

Çelik E F (1987). *Milletlerarası Hukuk*. I. Kitap, 2.B., İstanbul: Filiz Kitabevi.

Green N A M (1987). *International Law*. 3.B., London: Pitman.

Greenwood C (1987). *The Concept of War in Modern International Law*. I.C.L.Q., 36(Part 2), 283-306.

Grob F (1949). *The Relativity of War and Peace*. New Haven: Yale University Press.

Grotius H (1967). *Savaş ve Barış Hukuku*. Çev. Seha L. Meray. Ankara: SBF Yayınları.

Jessup P C (1954). Should International Law Recognize an Intermediate Status Between Peace and War? *A.J.I.L.*, 48(1): 98-103.

Kunz J L (1951). *Bellum Justum and Bellum Legale*. *A.J.I.L.*, 45(3): 528-534.

McDougal M S (1954). Peace and War: Factual Continuum with Multiple Legal Consequences. *A.J.I.L.*, 48(1), 63-68.

Mc Nair L, Watts, A D (1966). *The Legal Effects of War*. 4.B., Cambridge: Cambridge University Press.

Oppenheim's International Law (1955). Cilt II, 7.B., ed. H. Lauterpacht. Edinburgh: Longmans.

Özman A (1974). *Devletler Hukukunda Müeyyide*. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara: A.Ü.H.F.

